

УДК 635.1.8-047.44(477)

Тихонова Н.О.

доцент кафедри менеджменту
Національного університету харчових технологій

АНАЛІЗ ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF VEGETABLE PRODUCTION IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання аналізу галузі виробництва овочів в Україні в 2013–2014 рр. на основі дослідження даних Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища. Проаналізовано рентабельність вирощування овочів, їх соціальну значущість, харчову цінність, передумови вирощування та виготовлення такої продукції, посівні площі та їх урожайність.

Ключові слова: овочівництво, посівні площі, урожайність, виробництво овочів, нові види продукції з овочів та фруктів.

АННОТАЦІЯ

В статье рассматриваются вопросы анализа отрасли производства овощей в Украине в 2013–2014 гг. на основе исследования данных Департамента статистики сельского хозяйства и окружающей среды. Проанализирована рентабельность выращивания и производства такой продукции, площади посевов и их урожайность.

Ключевые слова: овощеводство, посевные площади, урожайность, производство овощей, новые виды продукции из овощей и фруктов.

ANNOTATION

In the article the questions of analysis of field vegetable production in Ukraine in 2013–2014 are outlined, on the basis of research data of Statistics Department of Agriculture and Environment. Analyzed the profitability of growing vegetables, their social value, nutritional value, conditions of cultivation and production of such products, crop areas and their yield.

Keywords: production of vegetables, crop area, yield, new products from vegetables and fruits.

Постановка проблеми. Овочівництво як рослинницька галузь сільського господарства є важливою складовою плодоовочепродуктового комплексу нашої країни. Однією з важливих задач продовольчого ринку України в умовах постійних змін зовнішнього та внутрішнього

Рис. 1. Основні галузі овочівництва України

Джерело: складено автором

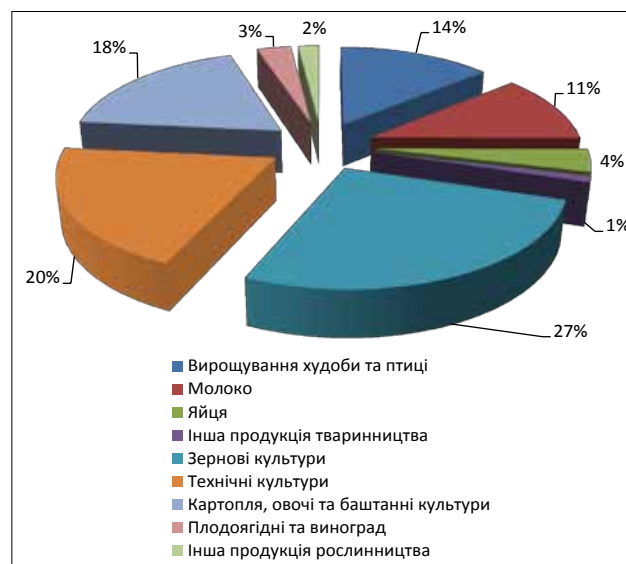

Рис. 2. Структура валової продукції сільського господарства в 2014 р.

середовища є забезпечення населення свіжою та переробленою плодоовочевою продукцією. На рис. 1 представлені основні галузі овочівництва в Україні.

Саме овоче-баштанні культури забезпечують населення важливими продуктами харчування, а промисловість – сировиною, тому дуже важливим є можливість країни забезпечити потреби населення у свіжій, безпечній продукції, а також у консервованих овочах протягом року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вирощування якісної баштанно-овочевої продукції розглянуто в наукових роботах багатьох українських учених: В.І. Власова, В.В. Гришка, Т.Є. Кучеренка, В.О. Муковоза, В.П. Рудя, П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Т.Є. Кучеренко. Але слід зазначити, що Україна має величезний невикористаний потенціал збільшення виробництва цієї продукції як для внутрішнього ринку, так і збільшення експорту плодоовочевої продукції.

Мега статті полягає у вивченні та аналізі статистичних даних Державної служби статистики України

та Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища з питань виробництва овочевої продукції, посівних площ, задіяних під це виробництво, та їх врожайності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як повідомила Державна служба статистики України, рентабельність вирощування овочів у

2014 р. зросла до 17% проти 4,6% у 2013 р. У Держстаті також повідомили, що прибуток за підсумками 2014 р. отримали 81,5% господарств, причому в середньому на одне підприємство сума прибутку становила 5,8 млн. грн. (у 2013 р. – 64,3% і 3,2 млн. грн. відповідно). Збитковими за результатами 2014 р. виявились

Таблиця 1

Площа, з якої зібрано врожай овочевих культур (тис. га)

Роки	Усього	З них відкритого ґрунту	Роки	Усього	З них відкритого ґрунту
Усі категорії господарств			у тому числі господарства населення		
1995	489,3	485,7	1995	295,4	293,2
2000	518,6	516,0	2000	406,8	404,8
2005	464,4	461,8	2005	413,9	411,8
2010	467,8	464,9	2010	421,2	418,8
2011	504,1	501,0	2011	449,2	446,6
2012	502,8	499,5	2012	457,1	454,3
2013	493,8	488,8	2013	456,7	452,2
2013 ¹	470,7	466,0	2013 ¹	434,7	430,6
2014 ¹	463,8	459,3	2014 ¹	425,1	421,0

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; за 2014 р. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором згідно з даними [1]

Таблиця 2

Площі, з яких зібрано врожай овочевих культур за регіонами (тис. га)

Роки	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	447,2	518,6	467,8	504,1	502,8	493,8	463,8
Автономна Республіка Крим	20,7	21,7	23,1	23,6	22,7	22,9	...
області							
Вінницька	20,7	18,6	15,8	19,6	20,5	20,8	20,6
Волинська	7,6	10,2	11,7	12,9	13,2	13,0	12,5
Дніпропетровська	29,7	34,2	30,5	32,8	32,5	33,5	35,1
Донецька ¹	30,5	36,3	28,8	29,0	28,3	27,6	26,1
Житомирська	10,0	13,8	9,9	10,0	9,7	9,7	9,9
Закарпатська	6,5	10,7	13,1	13,6	13,9	13,6	13,3
Запорізька	21,9	27,9	21,9	21,8	22,9	22,2	21,9
Івано-Франківська	7,2	10,8	9,7	10,3	10,5	10,3	10,5
Київська	28,8	25,2	22,9	26,1	25,4	25,0	25,0
Кіровоградська	17,5	24,3	17,0	17,0	16,8	16,8	16,3
Луганська ¹	21,0	18,9	14,1	14,0	15,2	15,9	9,9
Львівська	10,4	19,4	22,8	24,6	24,7	24,4	24,5
Миколаївська	18,3	20,8	18,5	19,5	20,3	19,3	19,4
Одеська	37,6	34,6	29,9	33,0	32,7	29,4	30,3
Полтавська	20,6	24,9	22,5	24,1	23,7	23,4	24,0
Рівненська	9,2	9,7	10,9	11,5	12,2	12,2	11,8
Сумська	13,9	12,4	9,2	10,1	10,4	10,2	10,3
Тернопільська	9,5	12,6	9,7	11,4	10,8	11,4	11,4
Харківська	22,1	35,4	28,9	36,5	35,7	33,7	31,5
Херсонська	22,3	36,0	43,4	46,8	44,8	42,7	44,4
Хмельницька	15,8	12,9	10,2	10,9	10,7	10,6	10,7
Черкаська	22,6	22,1	20,3	21,7	21,7	22,0	21,6
Чернівецька	8,8	10,3	12,0	12,3	12,3	12,3	12,2
Чернігівська	14,1	14,9	11,0	11,0	11,0	10,7	10,6
місто							
Севастополь	0,2	0,2	...

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; за 2014 р. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором згідно з даними [1]

18,4% господарств, на кожне з яких у середньому припало 3,5 млн. грн. збитку (31,2% і 2,2 млн. грн. відповідно в 2013 р.).

Як можна побачити з рис. 2, картопля, овочі та баштанні культури займають третє місце у структурі валової продукції сільського господарства України.

Соціальну значущість овочів як продукту харчування важко переоцінити. Вони містять до 96–97% води і, незважаючи на це, мають величезне значення в харчуванні людини. Збалансоване харчування передбачає їх постійну наявність у меню людини. Це пов'язано з тим, що в невеликій кількості сухих речовин, які

Таблиця 3

Виробництво овочів (тис. т)

Роки	Усього	З них відкритого ґрунту	Роки	Усього	З них відкритого ґрунту
Усі категорії господарств			у тому числі господарства населення		
1995	5879,8	5607,4	1995	4272,7	4105,7
2000	5821,3	5584,5	2000	4835,0	4693,0
2005	7295,0	7018,5	2005	6514,3	6374,2
2010	8122,4	7746,5	2010	7157,8	6922,7
2011	9832,9	9434,9	2011	8292,4	8037,7
2012	10016,7	9592,1	2012	8582,8	8293,5
2013	9872,6	9321,3	2013	8713,9	8290,3
2013 ¹	9396,2	8890,9	2013 ¹	8278,1	7888,6
2014 ¹	9637,5	9156,4	2014 ¹	8297,2	7929,5

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; за 2014 р. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором згідно з даними [1]

Таблиця 4

Виробництво овочів за регіонами (тис. т)

Роки	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	6666,4	5821,3	8122,4	9832,9	10016,7	9872,6	9637,5
Автономна Республіка Крим	427,7	185,5	398,7	432,5	388,1	472,9	...
Області							
Вінницька	238,2	196,2	310,9	388,1	366,2	482,0	456,7
Волинська	124,7	110,6	248,7	279,5	281,9	282,1	277,1
Дніпропетровська	455,7	433,0	560,3	674,1	671,6	600,0	709,6
Донецька ¹	617,8	444,5	415,5	527,6	511,9	503,2	485,3
Житомирська	149,5	194,5	209,4	235,9	242,2	224,7	239,1
Закарпатська	128,6	123,3	245,9	262,5	282,7	289,0	297,0
Запорізька	310,0	230,9	281,8	324,2	346,1	424,6	430,1
Івано-Франківська	98,8	133,9	122,1	143,3	146,5	163,3	166,7
Київська	464,0	295,2	454,9	521,0	568,3	546,3	568,4
Кіровоградська	182,7	212,7	218,4	234,9	210,5	200,1	236,2
Луганська ¹	288,0	249,0	257,2	304,8	333,3	310,9	181,8
Львівська	181,8	268,6	411,9	469,6	471,3	456,7	480,0
Миколаївська	285,0	174,1	354,1	481,0	521,3	463,2	492,2
Одеська	461,9	301,0	473,6	526,9	472,9	408,6	437,8
Полтавська	285,6	199,3	405,6	500,2	491,9	462,6	521,7
Рівненська	127,3	133,6	216,5	237,1	250,5	255,5	248,7
Сумська	191,7	137,7	153,7	189,3	185,3	189,4	194,3
Тернопільська	140,6	140,0	193,5	252,3	254,8	252,2	270,8
Харківська	277,5	415,7	464,5	702,6	698,4	707,7	665,8
Херсонська	423,4	421,5	841,5	1123,8	1287,7	1161,2	1282,3
Хмельницька	185,4	155,2	208,8	235,0	225,4	209,4	209,2
Черкаська	320,9	344,2	281,2	353,6	368,6	361,6	356,2
Чернівецька	123,9	146,2	219,0	229,3	228,3	232,1	232,2
Чернігівська	175,7	174,9	174,7	203,8	207,8	209,8	198,3
місто							
Севастополь	3,2	3,5	...

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; за 2014 р. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором згідно з даними [1]

знаходяться в овочах, є багато біологічно важливих сполук, які потрібні для нормального функціонування організму [2].

Харчова цінність овочів обумовлена їх енергетичністю, біологічною, фізіологічною, лікувально-профілактичною, органолептичною цінністю, структурно-механічними особливостями та безпекою.

Усі передумови вирощування та виготовлення такої продукції в Україні є. Із загальної площі земель (60 млн. га) приблизно 42 млн. класифікується як землі сільськогосподарського призначення, які включають у себе орні землі (для круп, технічних культур, кормів, картоплі та овочів), сади, виноградники та луки і пасовища. Площі, з яких зібрано врожай овочевих культур, представлені в табл. 1.

Сприятливі ґрунтові та кліматичні умови України дають змогу використовувати під виробництво овочів великі земельні площі та отримувати з них високі врожаї. Зрозуміло, що ці площі розподілені по території України нерівномірно. Площі, з яких зібрано врожай овочевих культур за регіонами, представлено в табл. 2.

Вирощування великої кількості та широкого асортименту свіжих овочів, фруктів та ягід можливе в Україні завдяки сприятливим кліматичним умовам (табл. 3). Це також є основою для розвитку в країні галузі переробки сільськогосподарської продукції.

Якщо розглядати задоволення попиту на ринку овочевої продукції в межах окремих регіонів України, то слід зазначити, що воно суттєво відрізняється. З роками ці відмінності посилюються, з чого можна зробити висновок,

що зростають міжрегіональні відмінності споживачів за грошовими доходами, соціальними, культурними та іншими критеріями, які впливають на спроможність задоволення потреб у придбанні овочевої продукції (табл. 4).

За валовим виробництвом овочевої продукції Україна входить у першу десятку світових лідерів та займає дев'яте місце у світі у розрахунку виробництва на душу населення. Але Україна займає лише 18-те місце серед 20-ти передових країн світу за рівнем урожайності. Лише на 30% використовується генетичний потенціал вітчизняних сортів і гібридів [4]. Урожайність картоплі та овочів представлена в табл. 5 та 6.

Перехід овочівництва України до ринкових умов господарювання зумовило зростання виробництва овочів у населення та зменшення цього виробництва у сільськогосподарських підприємствах. У 90-ті роки 71% овочевої продукції вироблялося сільськогосподарськими підприємствами, а 29% – населенням. Сьогодні зовсім протилежна тенденція: до 90% овочів вирощується населенням та до 10% – сільськогосподарськими підприємствами. При цьому через відсутність сучасних переробних потужностей та овочесховищ до 30% вирощеного врожаю овочів утрачається під час зберігання.

Сьогодні в Україні існує потенціал виготовлення якісно нових видів продукції з овочів та фруктів, таких як заморожена, сушена, салатні суміші, продукція розширеного асортименту, із вмістом нових хімічних речовин, така, що легко упакується та транспортується, а також створення якісно нового асор-

Таблиця 5

Урожайність картоплі та овочів (ц з 1 га)

Роки	Усі категорії господарств						
	1995	120,2	115,4	109,2	85,6	120,0	112,0
2000	112,3	108,2	113,1	95,4	105,3	96,3	127,6
2005	157,1	152,0	128,0	106,1	156,9	144,1	206,2
2010	173,6	166,6	166,3	134,8	218,2	200,3	208,3
2011	195,0	168,0	170,7	139,7	245,8	228,6	253,8
2012	199,2	192,0	179,6	149,1	265,3	247,8	245,1
2013	199,9	190,7	183,3	143,3	241,7	218,4	266,3
2013 ¹	199,6	190,8	185,7	146,2	240,4	218,9	264,0
2014 ¹	207,8	199,4	181,5	145,2	270,8	250,1	263,5
у тому числі господарства населення							
1995	144,6	140,1	122,7	102,4	154,3	144,5	169,9
2000	118,9	115,9	113,5	102,1	111,7	103,9	137,9
2005	157,4	154,8	118,3	107,7	142,3	135,1	209,4
2010	169,9	165,3	155,0	135,0	195,6	184,2	208,7
2011	184,6	180,0	158,3	138,6	200,8	189,2	248,7
2012	187,8	182,5	168,5	148,1	224,6	212,9	236,5
2013	190,8	183,3	173,8	142,7	207,4	189,3	259,6
2013 ¹	190,4	183,2	176,4	145,6	205,3	188,5	256,9
2014 ¹	195,2	188,3	171,4	122,1	220,7	144,4	255,5

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; за 2014 р. – також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором згідно з даними [1]

тименту продуктів із лікувальними властивостями (табл. 7). Наприклад, українська селекція створила кавуни з високим вмістом пектину, капусту і часник, насичені селеном, помідори з бета-каротином і антиоксидантами [3].

Вже сьогодні українські споживачі більш активно купують овочеві напівфабрикати, тому що їх використання є надзвичайно зручним та вигідним. Постійно зростає споживання сушених фруктів та овочів і фруктових-ягідних та овочевих консервів.

Висновки. Овочі неможливо замінити ні на які альтернативні продукти, тому що вони є джерелом вітамінів, мінералів, вуглеводів, органічних кислот, біологічно активних сполук. Дана група продуктів харчування не тільки подовжує життя людини, але й робить його повноцінним.

Для того щоб торгівля овочами була успішною, необхідна постійна різноманітність асортименту всіх видів продукції. В Україні сьогодні існує можливість упровадження у виробництво ще великої кількості овочів

Таблиця 6

Урожайність за регіонами (ц з 1 га площі, з якої зібрано врожай)

Роки	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	149,0	112,3	173,6	195,0	199,2	199,9	207,8
Автономна Республіка Крим	206,9	85,3	172,8	183,6	171,1	206,0	...
області							
Вінницька	114,9	105,5	196,4	198,0	178,6	231,6	221,3
Волинська	163,1	108,4	213,4	216,1	213,5	217,8	221,2
Дніпропетровська	153,1	126,4	183,9	205,7	207,0	179,2	201,9
Донецька ¹	202,4	122,4	144,1	182,2	180,8	181,8	185,7
Житомирська	149,6	141,5	212,2	235,4	249,2	231,4	241,9
Закарпатська	197,6	115,4	186,9	192,2	203,0	211,8	223,7
Запорізька	141,4	82,7	128,8	148,5	151,2	191,4	196,7
Івано-Франківська	136,4	124,1	126,2	139,1	139,4	159,0	158,6
Київська	161,4	117,0	198,9	199,9	223,3	218,7	227,7
Кіровоградська	104,8	87,4	128,3	138,1	125,7	119,3	144,8
Луганська ¹	137,2	131,8	182,2	217,4	219,7	195,7	184,3
Львівська	174,9	138,3	180,9	191,3	191,2	187,3	196,3
Миколаївська	156,0	83,6	191,1	246,7	256,4	240,7	253,7
Одеська	122,8	87,0	158,2	159,7	144,5	139,0	144,4
Полтавська	138,6	80,0	180,7	207,9	207,2	198,0	217,2
Рівненська	138,5	138,2	197,9	205,6	205,4	209,7	209,3
Сумська	138,2	111,3	167,3	187,9	178,4	184,9	189,4
Тернопільська	148,3	111,0	200,4	221,0	235,4	221,7	237,8
Харківська	125,7	117,5	160,5	192,4	195,4	210,0	211,1
Херсонська	189,6	117,2	193,9	239,8	287,6	272,1	288,8
Хмельницька	117,5	120,8	204,6	215,2	210,8	197,1	195,4
Черкаська	141,8	155,9	138,4	162,9	169,9	164,1	165,2
Чернівецька	140,8	142,1	182,3	186,8	185,3	188,7	190,0
Чернігівська	124,8	117,6	159,3	185,7	189,6	195,8	187,9
місто							
Севастополь	156,1	169,7	...

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; за 2014 р. – також без урахування частини проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором згідно з даними [1]

Таблиця 7

Нові види продукції з овочів та фруктів

№	Назва	Напрямок розвитку
1	Запровадження нового продукту	Сушіння, заморожування, салатні суміші
2	Нові продуктові лінії	Вміст нових хімічних речовин
3	Доповнення до існуючих продуктів	Розширення асортименту
4	Покращання існуючих продуктів	Лежкість, упакування, транспортабельність
5	Репозиціонування	Нові сектори ринку (напр., для багатих людей)
6	Зменшення витрат	Новітні технології, сучасні гібриди, ефективні прийоми маркетингу тощо

Джерело: складено на основі [3]

наприклад таких, як артишок, квасоля спаржева, цвітна капуста, брокколі. На сьогоднішній день людиною окультурено і використовується по всьому світу близько 10 тис. видів різноманітних рослин, до яких відноситься 1,5 тис. видів овочів. На ринках з'явилися нові види, про які ще 10 років тому ніхто не знав. В Україні ж допущено до виробництва лише 500 сортів та гібридів, а використовуються практично одиниці. У США, наприклад, ведеться статистика з більше ніж 40 видів овочевих культур, окремо для свіжого споживання і для переробки. Існує навіть статистика за трьома напрямками вирощування салату і трьома напрямками вирощування дині. В Україні ж такої статистики немає [3].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Департамент статистики сільського господарства та навколишнього середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/file/link/187457/file/zvit2013.doc>.
3. Маркетинг овощной продукции (методические и практические аспекты):
4. Исследование конъюнктуры международного овощного рынка, перспективы Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://www.agromage.com/stat_id.php?id=325.
5. Концепція розвитку овочівництва та переробної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1120-2011-p>.